

Paweł Popieliński

Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk

Droga Różańcowa z Reszla do Świętej Lipki w aspekcie historycznym, społecznym i religijnym

Streszczenie

W artykule została przedstawiona droga różańcowa znajdująca się na trakcie pielgrzymkowym pomiędzy Reszlem a Świętą Lipką, gdzie wzdłuż niej zostało ustawionych 15 barokowych kapliczek różańcowych oraz kilka innych obiektów kultu religijnego. Problematyka artykułu została ukazana w aspekcie historycznym, społecznym i religijnym.

Trakt pielgrzymkowy, przy którym zostały ustawione kapliczki różańcowe, był ważną drogą komunikacyjną oraz szlakiem częstych pieszych pielgrzymek. Łączył on fizycznie, społecznie i duchowo dwa historyczne regiony, a zarazem państwa. Szczególnie po hołdzie pruskim w 1525 roku trakt zyskał na znaczeniu w aspekcie religijnym, ponieważ łączył polską katolicką Warmię z pruskimi protestanckimi Mazurami, a zarazem ludność o odmiennych konfesjach religijnych. W XVIII wieku w dobie kontrreformacji i baroku w Polsce, z myślą o licznych pielgrzymkach zostało postawionych właśnie na nim 15 kapliczek różańcowych. Autor ukazuje także współczesne dzieje kapliczek oraz działania dotyczące pomocy w zachowaniu tego ważnego dziedzictwa kulturowego regionu – cennego obiektu kultu religijnego, historycznego i turystycznego.

Słowa kluczowe: Droga Różańcowa z Reszla do Świętej Lipki, przydrożne kapliczki, kapliczki różańcowe, Warmia, Mazury, Prusy, Reszel, Święta Lipka

Warmia krainą kapliczek

Warmia (niem. *Ermland*, warm. *Warńija*, łac. *Varmia*) jest krainą historyczną w obecnym województwie warmińsko-mazurskim. Nazwę swoją wzięła od pruskiego plemienia Warmów. Powierzchnia Warmii wynosi 4249 km². W dużym uproszczeniu, dla laika, który nie zna przeszłości i złożoności historycznej krainy, Warmia znajduje się tam, gdzie Frombork (na północy), Reszel (na wschodzie) i Olsztyn (na południu). Tworzą po połączeniu liniami trójkąt – w zasadzie historyczne granice

Warmii układają się na kształt worka (wąski otwór worka zaczyna się w okolicach Fromborka i Braniewa, a jego spód ciągnie się od okolic Olsztyna do Reszła).

Charakterystycznym elementem krajobrazu warmińskiego regionu od wielu wieków są przydrożne kapliczki. Odzwierciedlają one nierozzerwalną więź dziejów katolickiej Warmii i głęboko ukształtowanej religii wśród miejscowego ludu, która rzutowała na specyfikę kulturowego wizerunku tego regionu. Odróżniają one katolicką Warmię od ewangelickich Mazur, w których nie stawiano żadnych krzyży oraz kapliczek¹. W zasadzie w każdej miejscowości warmińskiej znajduje się co najmniej jedna kapliczka, a w samej zachodniej części regionu w niektórych miejscowościach można spotkać po kilka lub kilkanaście stojących kapliczek.

Warmińskie przydrożne kapliczki cechują się niepowtarzalną architekturą, która posiada swoje korzenie w różnorodności dziedzictwa kulturowego i złożonej historii tych terenów. Wyróżniają się niezwykle różnorodnymi stylami, formą i usytuowaniem. Budowano je wszędzie: przy domach, na skrzyżowaniach dróg, przy wjeździe do miast, w centrum wsi, przy kościołach, w murach kościelnych, na cmentarzach, na niebezpiecznych zakrętach, przy mostach i na leśnych polanach. Powstawały z inicjatywy osób prywatnych, jak i całych społeczności. Stawiano je w podziękowaniu i z prośbą o łaski. Fundowano je z odruchu serca, z pobożności, jak również jako pokutę za grzechy. Wiele z nich powstało właśnie jako wota, w intencji ocalenia wsi od wojny, zarazy, klęski głodu lub też w podzięce za wysłuchane modlitwy (za uratowane życie, wyjście z nałogu). Zwłaszcza w latach wojen, klęsk żywiołowych czy zarazy powstawała znaczna ilość budowanych kapliczek. Akcentowały one miejsca pamiątkowe – pojawiały się w miejscach zabójstw czy prywatnych objawień Maryjnych. Wyznaczały charakterystyczne miejsca przy lokalnych drogach ułatwiając w ten sposób orientację podróżnym. Pełniły także rolę punktów granicznych oznaczając początek i koniec wsi².

Kapliczki spełniały funkcje kultowe poprzez organizację ich otoczenia w celu określonych praktyk religijnych np. odprawiania nabożeństw. Wokół kapliczek ogniskowało się życie religijne i stanowiły źródło wielu różnych zwyczajów i obyczajów o ludowym zabarwieniu. W niedzielę i święta ludzie wpiersz schodzili się do kapliczki, a następnie, śpiewając nabożne pieśni, w kolumnie szli

---

¹ Po zakończeniu II wojny światowej ludność napływowa z kresów wschodnich i centralnej II RP przybyła na Mazury, gdzie zaczęła stawiać krzyże oraz kapliczki, ale nie są one charakterystyczne dla mazurskiego krajobrazu, a do tego nie są tak licznie stawiane oraz tak oryginalne jak na Warmii.

² S. Kuprjaniuk, *Mała architektura sakralna na Warmii do 1945 roku ze szczególnym uwzględnieniem kapliczek*, Olsztyn 2016; J. Hochleitner, *Kapliczki w krajobrazie kulturowym Warmii na przełomie stuleci XIX i XX*, „Mrągowskie Studia Humanistyczne” 2014, t. 1; oraz S. Kuprjaniuk, *Przydrożne obiekty kultu religijnego na Warmii* [online], http://www.domwarminski.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=508:przydrozne-objekty-kultu-religijnego&catid=51&Itemid=190 [dostęp: 13.04.2018].

do kościoła. Stąd też wyruszały procesje w czasie święcenia pól. Wyruszano na *losiery*. Przy nich gromadzono się na nabożeństwa majowe, modlono się, śpiewano pieśni religijne i odprawiano msze. Tak na marginesie, w gwarze warmińskiej *losiera* oznacza pielgrzymkę. Prawdopodobnie nazwę swą bierze od słowa „ofiara”. Warmiacy licznie chodzili na *losiery* do Świętej Lipki, Gietrzwałdu (8 września na Dzień Narodzenia Najświętszej Panny Marii), Bartąga na kiermas (czyli odpust Opatrzności Bożej) i do Klewek na św. Rocha (16 sierpnia odpust na św. Rocha).

Rola kapliczek nie ograniczała się tylko do funkcji religijnych, zaspokajały również potrzeby społeczne. Przy nich zbierano się na narady wiejskie, zostawiano znalezione rzeczy, składano przysięgi w różnych okolicznościach, żegnano zmarłego członka ich społeczności oraz błogosławiono swoich synów idących do wojska (na wojnę)³.

Kapliczki prezentują różne style architektoniczne, intrygujące formy, charakter, usytuowanie oraz czas powstania. Są bardzo różnorodne. Stylowo można je określić jako barokowe, neogotyckie, klasycystyczne, bezstylowe (ludowe) i współczesne. Mogą to być proste rzeźby na cokołach lub słupach lub budowle otynkowane na biało lub po prostu z czerwonej cegły. Niektóre z nich posiadają formę małych skrzynek – szkatulek z figurką lub obrazem w środku⁴.

Naukowcy zajmujący się kapliczkami warmińskimi szacują ich liczbę między 1100 a 1600⁵. Na podstawie wieloletnich dokładnych badań przeprowadzonych przez dra Stanisława Kuprjaniuka liczba wszystkich kapliczek warmińskich jest ok. 1340⁶. Architektura ich jest bardzo urozmaicona i dobrze wpisuje się w krajobraz geograficzny.

Reszel i Święta Lipka

Współcześnie obydwie miejscowości znajdują się w województwie warmińsko-mazurskim w gminie Reszel, w powiecie kętrzyńskim. Są one zaledwie oddalone od siebie około 6 kilometrów. Jednak historycznie położone są w dwóch różnych regionach. Reszel znajduje się na katolickiej Warmii, natomiast Święta Lipka leży tuż przy granicy z Warmią na protestanckich Mazurach. Łączy ją wielowiekowy

³ J. Hochleitner, *Kapliczki Warmii południowej: Przydrożne obiekty kultu jako element ludowego systemu komunikacji*, Olsztyn 2004; S. Kuprjaniuk, *Kapliczkowy krajobraz Warmii* [online], <http://www.wydawnictwo-mantis.eu/kompas/archiwum/01/kapliczki.php> [dostęp: 13.04.2018].

⁴ A. Radziejowska, *Kapliczki Świętej Warmii* [online], <http://witrynawiejska.org.pl/dziedzictwo-kulturowe/item/24040-kapliczki-swietej-warmii> [dostęp: 13.04.2018].

⁵ I. Liżewska, S. Kuprjaniuk, *Warmińskie kapliczki*, Olsztyn 2012, s. 344; I. Krawczyk, *Warmia: powstanie spis przydrożnych kapliczek* [online], <http://www.rp.pl/artukul/1002559-Warmia--powstanie-spis-przydroznych-kapliczek.html> [dostęp: 13.04.2018].

⁶ Ibidem.

trakt pielgrzymkowy i wynikająca z tego wspólna historia. Granica ta miała wpływ na wzajemne przenikanie się bogatej i ciekawej historii obydwu miejscowości i regionów oraz ludzi i ich zwyczajów po obu stronach granicy. Właśnie przy Świętej Lipce przebiega historyczna granica między biskupią Warmią, a państwem zakonu krzyżackiego (do 1466 roku) i Prusami Książęcym (do 1772 roku). Warmia, jak i Mazury stanowią dwie z kilku części krain historycznych Prus. Po wojnie trzynastoletniej w 1466 roku do I rozbioru Polski Warmia znalazła się w granicach Rzeczypospolitej, gdzie biskupi warmińscy, posiadając autonomię, zachowywali pewną niezależność od króla polskiego. Sprawowali oni na Warmii władzę nie tylko kościelną, ale także świecką. Po I rozbiorze Polski (w 1772 roku) kraina ta znalazła się w państwie pruskim, a następnie niemieckim⁷. Mimo tego faktu katolicka ludność Warmii (polsko – i niemieckojęzyczna ludność) wciąż trwała przy odrębności religijnej i mentalnej w stosunku do ewangelickiej ludności, wyznaczając w tym niemieckim państwie specyficzną katolicką enklawę. Mazury (nigdy nie znajdowały się w granicach Rzeczypospolitej) po sekularyzacji Prus od 1525 roku zaczęła panować religia protestancka⁸. Do dnia dzisiejszego zachowały się historyczne ślady znakowania granicy między Warmią a państwem zakonu krzyżackiego, a następnie Prus Książęcych. Przy Świętej Lipce i jej okolicach znajdują się w swoich pierwotnych miejscach wyznaczające tę granicę kamienie i kopce⁹.

W Reszlu z czasów średniowiecznych przede wszystkim istnieje zamek biskupów warmińskich z drugiej połowy XIV wieku, kościół farny św. Piotra i Pawła także z tego samego okresu czasu, gotyckie mosty (murowane z cegły) oraz dobrze zachowana staromiejska infrastruktura, której uliczki urzekają turystów swoim pięknem i klimatem średniowiecza. Do dnia dzisiejszego zachowała się stara plebania – rezydencja archiprezbitera z XV wieku, oraz fragment murów obronnych z XIV wieku. Reszel od XIII wieku nierozzerwalnie był związany z katolicką Warmią. Właśnie w tym mieście znajduje się ulubiona rezydencja biskupów warmińskich. Zamek jest nie tylko perłą średniowiecznej architektury obronnej, ale także jedną z ikon tej historycznej krainy. Charakterystyczny kształt jest publikowany przez prawie każde wydawnictwo promocyjne regionu i województwa. Ponadto Reszel był to główny ośrodek rzemiosła artystycznego w Księstwie Warmińskim (dominium biskupim w Prusach). W okresie średniowiecza był drugim

⁷ *Warmiaci i Mazurzy: Życie codzienne ludności wiejskiej w I połowie XIX wieku*, red. B. Kuźniewski, Olsztynek 2002, s. 12-19.

⁸ K. Górski, *Zakon Krzyżacki a powstanie państwa pruskiego*, Wrocław 1977.

⁹ *Na granicy* [online], http://www.reszel.pl/Na_granicy,23,1971.html [dostęp: 14.04.2018]; *O starej granicy słów jeszcze kilka* [online], http://www.reszel.pl/%E2%80%9E_starej%E2%80%9C_granicy_slow_jeszcze_kilka,23,2003.html [dostęp: 14.04.2018]; *Odkrywanie granicy Warmii* [online], http://www.reszel.pl/Odkrywanie_granicy_Warmii,23,1996.html [dostęp: 14.04.2018].

pod względem zamożności i znaczenia miastem Warmii¹⁰. Ważnym faktem dla Reszla i Świętej Lipki jest to, że w Reszlu założono pod koniec XVII wieku kolegium jezuickie, który miał wpływ na rozwój samego miasta oraz religijny mieszkańców i jego okolic, a zarazem sanktuarium maryjnego w Świętej Lipce.

Święta Lipka, jest to miejscowość leżąca w północno-wschodniej Polsce, w odległości około 70 kilometrów na północny wschód od **Olsztyna**, 14 km na południowy zachód od **Kętrzyna** i 6 kilometrów na wschód od **Reszla**, przy historycznej granicy z Warmią. Znajduje się tam słynące z wielu cudów **Sanktuarium Maryjne**, którego kustoszami od kilku wieków są ojcowie i bracia jezuici. Mimo że sanktuarium maryjne w Świętej Lipce leży poza granicami geograficznymi Warmii jest zaliczana do zabytków warmińskich, ponieważ od końca XVII wieku była w posiadaniu Kapituły Warmińskiej. Należy do najsłynniejszych zespołów odpustowych w Polsce. Sanktuarium jest nazywane „Perłą warmińskiego baroku” lub ze względu na liczne pielgrzymki i wielość cudów zwać ją „Częstochową Północy”. Sława sanktuarium (wielość otrzymywanych łask) sprawiła, że do Świętej Lipki od wielu wieków pielgrzymują wierni, prosząc o otrzymanie łask lub w podziękę za ich otrzymanie.

Początki Świętej Lipki sięgają początków XIV wieku. W nieistniejącej jeszcze wsi Święta Lipka na początku XIV wieku figurka Matki Bożej znajdująca się na lipie zaślęła cudami¹¹. Znalazła się tu dzięki więźniowi skazanemu na karę śmierci, któremu ukazała się Matka Boska w śnie i prosiła, aby z kawałka drewna wyrzeźbił jej postać z Dzieciątkiem Jezus. Gdy następnego dnia został doprowadzony przed oblicze sędziów, opowiedział im swój sen oraz ukazał wyrzeźbioną figurkę. Doszli oni do wniosku, że musi to być znak Boży i ułaskawiono więźnia, puszczono go na wolność. W drodze do Reszla człowiek ten umieścił – zgodnie z prośbą „Piękną Pani ze snu” – figurkę na wskazanej przez nią lipie¹².

W XV wieku w Świętej Lipce znajdowała się mała kaplica, dom księdza oraz stała gospoda. Wieś założono dopiero pod koniec XVIII wieku. W dni odpustowe już w tamtym okresie czasu do Świętej Lipki przychodziły pielgrzymki przede wszystkim z Warmii, ale także z Prus, a nawet Mazowsza w celu uzyskania odpustu, uproszenia łaski lub podziękowania za już otrzymane łaski. Warto dodać jako ciekawostkę, że ostatni wielki mistrz Zakonu Krzyżackiego Albrecht Hohenzollern kilka lat przed sekularyzacją pielgrzymował pieszo i boszo z Królewca do Świętej Lipki¹³. Po 1525 roku, gdy w księstwie pruskim oficjalnie zakazano

¹⁰ *Warmiacy i Mazurzy...*, red. B. Kuźniewski, s. 12-19; S. Mojzych-Rudnowska, *Reszel z dziejów miasta, „Pojezierze”*, Olsztyn 1978; oraz P. Skurzyński, *Reszel* [online], <http://www.reszel.pl/RESZEL,31,2496.html> [dostęp: 14.04.2018].

¹¹ *Kalendarium historyczne* [online], <http://www.swieta-lipka.pl/index.php?id=hist> [dostęp: 14.04.2018].

¹² *Tradycja świętolipska* [online], <http://www.swieta-lipka.pl/index.php?id=leg> [dostęp: 14.04.2018].

¹³ *Historia*, <http://www.swlipka.pl/dla-pielgrzyma/historia> [dostęp: 14.04.2018].

wiary katolickiej, została zburzona istniejąca kaplica i dom księdza, natomiast cudowną lipę wycięto, a figurkę Matki Boskiej zatopiono w pobliskim jeziorze. Na fundamentach kaplicy przysypanych piaskiem ustawiono szubienicę. Pielgrzymki do Świętej Lipki zostały surowo zabronione. Jednak mimo zakazu nieliczni pielgrzymi nadal przychodzili. W 1603 roku pruskim katolikom dano wolność wyznania. W 1618 roku sekretarz króla Zygmunta III Wazy Stefan Sadorski wykupił całą Świętą Lipkę. W następnym roku rozpoczęto budowę nowej murywanej zadaszonej kaplicy. Odbudowana kaplica dała początek stworzenia w tym miejscu maryjnego sanktuarium. Z czasem przybywało coraz więcej pątników. Przychodzili oni nie tylko na odpusty, ale w różnych porach roku, w szczególności latem, gdy było ciepło i sprzyjało pieszym pielgrzymkom oraz w święta maryjne. Z racji bliskości z miasta Reszla jezuita zaczęli urządzać co roku cztery pielgrzymki. Natomiast w późniejszym okresie podopieczni reszelskiego kolegium jezuickiego podążali co miesiąc traktem pielgrzymkowym do Świętej Lipki, śpiewając przy tym litanie i pieśni maryjne. W 1631 roku sekretarz króla Zygmunta III przekazał ojcom Jezuitom administrację i prawo użytkowania Świętej Lipki¹⁴.

Przybywanie coraz więcej pątników do Świętej Lipki spowodowało podjęcie decyzji przez Jezuitów o budowie znacznie większej świątyni. W listopadzie 1681 roku zaczęto budować nowy (obecny) kościół. Założony w XIV wieku Reszel, który był w tym czasie dobrze rozwiniętym ośrodkiem miejskim, miał istotny wpływ na rozwój sanktuarium maryjnego w Świętej Lipce. To właśnie reszelscy jezuita świadczyli usługi duszpasterskie w Świętej Lipce, a reszelscy rzemieślnicy wybudowali nową świątynię. 15 sierpnia 1693 roku ówczesny biskup warmiński konsekrował wybudowany kościół. Wyposażenie wnętrza kościoła trwało ponad pięćdziesiąt lat. Ze względu na przybywające rzesze pątników wybudowano krużganki z kaplicami narożnymi¹⁵.

W ołtarzu głównym został umieszczony obraz **Matki Bożej** pędzla flamandzkiego malarza *Bartłomieja Pensa*. Wzorował się na słynnym obrazie Matki Bożej z rzymskiej Bazyliki Większej (Santa Maria Maggiore). Namalował obraz w 1640 roku na zamówienie jezuitów. Matka Boża w tym wizerunku jest czczona jako **Matka Jedności Chrześcijan**¹⁶. **11 sierpnia 1968 roku** Prymas Polski ks. kardynał Stefan

¹⁴ *Kalendarium historyczne...*, op. cit.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Jest to szczególna nazwa w szczególnym miejscu – na historycznych protestanckich Mazurach. W minionych stuleciach do sanktuarium maryjnego pielgrzymowali nie tylko katolicy, ale także przybywali niektórzy ewangelicy. Tak jak kiedyś, tak i dziś przed cudownym obrazem Matki Bożej Jedności Chrześcijan nadal gromadzą się na wspólnej modlitwie katolicy oraz wierni Kościołów protestanckich – szczególnie ewangelicy z Niemiec i Austrii.

Wyszyński przyozdobił obraz koronami papieskimi. 24 lutego 1983 roku Papież Jan Paweł II nadał sanktuarium maryjnemu w Świętej Lipce tytuł Bazyliki Mniejszej¹⁷.

Uroczystości odpustowe obchodzone są dwa razy w roku. Pierwsza odbywa się w ostatnią niedzielę maja w uroczystość Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny. Jest to uroczystość patronalna świętolipskiej świątyni. Druga z kolei obchodzona jest 15 sierpnia w Uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Główne Msze święte odpustowe są sprawowane na placu przed bazyliką, a po niej odbywa się procesja wokół placu¹⁸.

Kapliczki Drogi Różańcowej

Jednym z najbardziej charakterystycznych elementów katolickiego pejzażu kulturowego Warmii są przydrożne kapliczki i krzyże, które stanowią istotne dziedzictwo kulturowe regionu. Do jednych z najciekawszych, a zarazem do jednych z najstarszych, należy zespół 15 barokowych kapliczek różańcowych, znajdujących się przy drodze z Reszla do Świętej Lipki, łączące dwa ośrodki jezuickie, kościół kolejalny w Reszlu i sanktuarium maryjne w Świętej Lipce, a tym samym dwa historyczne regiony, katolicką Warmię i protestanckie Mazury. Droga różańcowa powstała na szlaku pielgrzymkowym z Reszla do sanktuarium maryjnego w Świętej Lipce. Miejscowości te są oddalone od siebie zaledwie niecałe 6 km (od centrum Reszla do sanktuarium w Świętej Lipce). Niegdyś był to ważny trakt komunikacyjny oraz szlak częstych pieszych pielgrzymek¹⁹. Jak wcześniej zostało wspomniane już od XV wieku pątnicy szli do sanktuarium maryjnego w Świętej Lipce. Przede wszystkim wielu Warmiaków wybierało się na *łosierę* do Świętej Lipki. Po hołdzie pruskim w 1525 roku trakt zyskał na znaczeniu w aspekcie religijnym, ponieważ łączył katolicką Warmię z protestanckimi Mazurami, a zarazem ludność o odmiennych konfesjach religijnych. Poza tym znajdowało się tu jedno z ważniejszych dróg łączących obydwie regiony i państwa. W XVIII wieku w dobie kontrreformacji i baroku w Polsce, z myślą o licznych pielgrzymkach zostało postawionych właśnie 15 kapliczek różańcowych.

Kapliczki różańcowe znajdują się na odcinku ponad pięciokilometrowym (od reszelskich rogatek miasta do świętolipskiego sanktuarium maryjnego), są usytuowane na przemian po obu stronach traktu pielgrzymkowego łączącego katolicką Warmię z protestanckimi Mazurami w kolejności zgodnie z podziałem

¹⁷ *Kalendarium historyczne...*, op. cit.

¹⁸ *Odpust* [online], <http://www.swlipka.pl/wydarzenia/odpust> [dostęp: 14.04.2018].

¹⁹ J. Hochleitner, *Kapliczki łączące Reszel ze Świętą Lipką*, „Przydrożne Pomniki Przeszłości” 1991, z. 12.

tajemnic Różańca Świętego. Zostały one wybudowane w stylu barokowym około 1734 roku, w czasach biskupa warmińskiego Krzysztofa Andrzeja Jana Szembeka. Wzdłuż traktu rosną lipy. Podobnie jak barokowe kapliczki różańcowe, kilkunastokrotne lipy (pomniki przyrody) są wpisane do rejestru zabytków województwa warmińsko-mazurskiego. Kapliczki zostały wykonane z piaskowca przez niemieckich rzeźbiarzy Jana (Johannesa) Freya z Braniewa (był także snycerzem) i Jana Chrystiana Schmidta z Reszla (był też stolarzem i reszelskim rajcą miejskim)²⁰. Byli oni mistrzami późnobarokowej rzeźby warmińskiej²¹.

Architektonicznie kapliczki korespondują do stylistyki barokowej sanktuarium maryjnego w Świętej Lipce. Kapliczki są murowane z cegły i posiadają formę jednorodnego graniastosłupa. Były one otynkowane i w całości pobielone. Frontony kapliczek są ujęte narożnymi pilastrami, które flankują w korpusie średnio głębokie nisze, zamknięte pełnym łukiem. W niszach znajdują się kamienne płaskorzeźby pierwotnie wykute z piaskowca, które przedstawiają poszczególne stacje różańcowe. Relief każdej obrazuje jedną z rozważań tajemnic Różańca Świętego. Kapliczki różnią się między sobą przede wszystkim wymiarami (bryły budowli oraz płaskorzeźby), kształtami daszków oraz innymi szczegółami architektonicznymi. W ciągu kilku wieków kapliczki oraz ich płaskorzeźby były kilkakrotnie rekonstruowane, przez co częściowo zatraciły swoją pierwotną stylistykę²². Kapliczki pełnią, a szczególnie pełniły przed wiekami, funkcję punktów orientacyjnych w terenie.

Każda kapliczka pierwotnie została zamknięta trójstopniowym gzymsem, a całość przykryta ceramiczną dachówką, tzw. esówką²³. Na swoich zwieńczeniach każda kapliczka posiadała kute z żelaza krzyże z chorągiewkami wiatrowymi z datami, które zostały wykonane przez kowala Jana Schwartza z Reszla²⁴. Zdecydowana większość pierwotnych chorągiewek nie przetrwała jednak do naszych

²⁰ Więcej na temat Jana Freya zob. *Jan Frey* [online], https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Frey [dostęp: 14.04.2018]; oraz na temat Jana Chrystiana Schmidta zob. *Jan Schmidt* [online], http://encyklopedia.warmia.mazury.pl/index.php/Jan_Schmidt [dostęp: 14.04.2018].

²¹ Warto dodać, że Jan Schwartz wykonał także w Świętej Lipce w 1731 roku żelazne balustrady na wieżach kościoła, a w 1734 roku wielką bramę do krużganku, której dwa skrzydła mają postać ozdobnych krat gęsto wypełnionych skrzyżowanymi liśćmi akantu. O innych wykonanych przez niego dziełach zob. m.in.: A. Wagner, *Problemy atrybucyjne późnobarokowej rzeźby warmińskiej: J. Chr. Schmidt, J. Frey i K. Perwanger a barokizacja kościoła p.w. św. Jana Chrzyciela w Ornecie*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2001, nr 1, s. 17-32.

²² *Kapliczki różańcowe przy drodze z Reszla do Świętej Lipki* [online], http://encyklopedia.warmia.mazury.pl/index.php/Kapliczki_r%C3%B3%C5%BCa%C5%84cove_przy_drodrodze_z_Reszla_do_%C5%9Awi%C4%99tej_Lipki [dostęp: 14.04.2018].

²³ Nazwa esówki (zwana jest także holenderką) pochodzi od przekroju poprzecznego, który ma kształt zbliżony do litery S. Może być ona pojedyncza (posiadać jeden grzbiet), lub podwójna (posiadać dwa grzbiety). Dzięki rynnowemu zakrzywieniu powierzchni woda z esówki spływa szybciej niż z dachówek płaskich, a układ zachodzących na siebie dachówek umożliwia ich szczelne połączenie: *Dachówka esówka* [online], <http://www.e-dach.pl/a/dachowka-esowka-2235.html> [dostęp: 14.04.2018].

²⁴ Szerzej na temat życia i działalności Jana Schwartza z Reszla zob. E. Celińska, *Jan Schwartz z Reszla*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1969, nr 3, s. 331-346.

obecnych czasów²⁵. Chorągiewki były sukcesywnie wymieniane podczas remontów. Kilka z nich opatrzonych jest rokiem 1968, kiedy to miała miejsce ostatnia konserwacja tego unikatowego zespołu kapliczek.

Pątnicy idący traktem pielgrzymkowym z Reszla do sanktuarium w Świętej Lipce, zarówno kiedyś, jak i dziś odmawiają i przeżywają przy nich poszczególne tajemnice Różańca Świętego oraz modlitwy²⁶. Należy jednak podkreślić, że szlak ten w poprzednich wiekach był częściej użytkowany niż współcześnie. Z tego względu, że kiedyś była to jedyna najprostsza droga z Reszla do Świętej Lipki, a współcześnie istnieje szosa, która jest inaczej wytyczona niż ostatnia część omawianego traktu. Szosa omija łukiem część leśną traktu pielgrzymkowego i wpada od strony Kętrzyna do centrum Świętej Lipki. Wspomniana część leśna szlaku ma około kilometra długości i kieruje się bezpośrednio do sanktuarium maryjnego. Tam znajdują się, oprócz ostatnich trzech kapliczek różańcowych, także inne obiekty kultur religijnej oraz historyczna granica Warmii z Mazurami²⁷. Należy jeszcze podkreślić, że kiedyś pątnicy przybywający do świętolipskiego sanktuarium robili to zazwyczaj pieszo, a od kilku dziesięcioleci zdecydowana większość pielgrzymów i turystów przyjeżdża do niego różnymi środkami lokomocji (mijając łukiem leśny dukt pielgrzymkowy).

Pozostałe obiekty trasy pielgrzymkowej

Przy trakcie pielgrzymkowym, którym niegdyś znacznie częściej niż współcześnie przemierzają piesze pielgrzymki²⁸, oprócz kapliczek różańcowych znajdują się trzy obiekty kultu religijnego oraz kamienie graniczne. Pierwszym obiektem religijnym jest kolumna znajdująca się między 13. a 14. kapliczką różańcową. Została ona wybudowana w drugiej połowie XVIII wieku w formie słupa. Jej elewację rozczłonkowano czterema pilastrami a całość została zwieńczona figurą Matki Bożej Niepokalanej. Podczas remontu w 1968 roku rzeźba została zdjęta. Można zobaczyć jej kopię w świętolipskim przyklasztornym ogrodzie. Natomiast od niedawna oryginalną figurę, mocno zniszczoną, można podziwiać w muzeum w Świętej Lipce. Za 15 ostatnią kapliczką różańcową jest drugi obiekt religijny, ustawiona następna kolumna. Jest to kolumna zwieńczona figurą Matki Bożej wykonaną z piaskowca w 1750 roku. Umieszczenie tej kolumny nie jest przypadkowe,

---

²⁵ *Kapliczki różańcowe przy drodze z Reszla do Świętej Lipki*, op. cit.

²⁶ J. Hochleitner, *Kapliczki łączące...*, op. cit.

²⁷ Zob. J. Hochleitner, *Przydrożne pomniki kultu religijnego Świętej Lipki i okolic*, „Studia Angeburgica” 2009, t. 11.

²⁸ Współcześnie tędy zmierza część wycieczkowiczów oraz pielgrzymów do Sanktuarium Matki Boskiej w Świętej Lipce.

ponieważ w tym miejscu przebiegała historyczna granica Warmii (Rzeczypospolitej) z Prusami Książęcymi. Tym samym ta kolumna pełni rolę słupa granicznego. Podczas I rozbioru Polski w 1772 roku Warmia została wcielona do państwa pruskiego²⁹, co spowodowało, że dotychczasowa granica formalnie przestała istnieć, jednak nie uległa ona zatarciu i zapomnieniu wśród ludzi, w szczególności miejscowych mieszkańców warmińskich i mazurskich okolicznych wsi. Pełniła ona funkcję nieformalnej granicy między katolicyzmem a protestantyzmem, między katolikami i protestantami. W końcowej części traktu pielgrzymkowego, nieopodal kolumny z figurką Matki Bożej, stały przez kilka wieków kamienie milowe (zwane mylnie jako graniczne)³⁰ – po obu stronach drogi, około 200 m przed rozwidleniem dróg do Kętrzyna i Mrągowa, znajdowały się do niedawna dwa granitowe kamienie milowe, na których *były wyrte niemieckojęzyczne napisy 5 Meilen von Bartenstein* [5 mil do Bartoszyca – tł. P.P.]³¹. *Kamiennie słupy mierzyły po około 1,5 metra wysokości i każdy z nich miał po 1,5 tony wagi.*

W maju 2007 roku te dwa kamienie milowe zostały skradzione³². Złodziej w biały dzień za pomocą ładowarki umieszczonej na samochodzie ciężarowym wyrwał oba kamienie, załadował i odjechał. O zuchwałej kradzieży donosiła „Gazeta Olsztyńska” z dnia 12-13 maja 2007 roku:

„Kętrzyn. Tylko dzięki szybkiej reakcji reszelskich policjantów ocalały kamienie milowe wyznaczające historyczną granicę pomiędzy Warmią a Mazurami w okolicach Świętej Lipki. Pracownicy jednej z firm transportowych załadowali je razem z drewnem na ciężarówkę. Do czego były im potrzebne granitowe słupy po dwie tony każdy? [w rzeczywistości mają po 1,5 tony wagi – przyp. P.P.] – Panowie tłumaczyli, że chcieli dociążyć Kamaza – mówi Marcin Piechota, rzecznik kętrzyńskiej policji. Zatrzymano trzech mężczyzn, właściciela firmy transportowej z Mrągowa 38-letniego Dariusz K. oraz jego dwóch pracowników 44-letniego Henryka S i o dwa lata starszego Tadeusza T.

²⁹ Zob. m.in.: S. Achremczyk, *Warmia*, Olsztyn 2000; A. Sakson, *Od Klajpedy do Olsztyna. Współcześni mieszkańcy byłych Prus Wschodnich: Kraj Klajpedzki, Obwód Kaliningradzki, Warmia i Mazury*, Poznań 2011; J. Hochleitner, *Przydrożne pomniki...*, op. cit.

³⁰ Kamienie milowe zostały ustawione w tym miejscu wiele lat po zniesieniu granicy państwowej (Rzeczypospolitej z Państwem Pruskim).

³¹ Najprawdopodobniej na drugim kamieniu wyryto taki sam napis co na pierwszym, ale jest on obecnie mniej czytelny. Na marginesie warto dodać, że w 1872 roku w Prusach wprowadzono system metryczny i zaczęto zastępować kamienie milowe kamiennymi słupkami kilometrowymi. Święta Lipka oddalona jest od Bartoszyca ok. 37 kilometrów.

³² Należy podkreślić, że kamienie z okolic Świętej Lipki nie są jedynymi kamieniami milowymi, które w tajemniczy czy dziwny sposób zniknęły z poboczy dróg. Więcej na ten temat zob. *Kamienie milowe* [online], <http://www.reszel.pl/Kamienie-milowe,23,588.html> [dostęp: 14.04.2018]; oraz *Kamienie milowe – niechciane zabytki* [online], http://www.reszel.pl/Kamienie_Milowe_niechciane_zabytki,23,626.html [dostęp: 14.04.2018].

Po wstępnych ustaleniach policji, zarzuty otrzymał jedynie właściciel firmy, grozi mu do 10 lat więzienia. Pozostali dwaj mężczyźni będą występować w charakterze świadków. Samochód z całym ładunkiem przebywa obecnie na parkingu strzeżonym w Kętrzynie. Wartość słupów została wstępnie wyceniona na około 10 tysięcy złotych. – Wezwana na miejsce pracownica Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Olsztynie stwierdziła, że skradzione przedmioty mają szczególne znaczenie dla kultury – dodaje rzecznik policji w Kętrzynie³³.

Policja dość szybko odnalazła głównego sprawcę kradzieży i odzyskała skradzione kamienie. Przekazała je do depozytu muzeum w Kętrzynie, a kilka dni później Wojewódzki Konserwator Zabytków w Olsztynie wszczął postępowanie w sprawie objęcia kamieni opieką wynikającą z ustawy o ochronie zabytków. W dniu 3 sierpnia 2007 roku oba kamienie milowe zostały wpisane do rejestru zabytków ruchomych. Jednak zamiast powrotu obu kamieni w ich poprzednie miejsce – stać na historycznej granicy Warmii i Mazur jako ważne i czytelne świadectwo historii i być w dalszym ciągu nierozłączną częścią drogi pielgrzymkowej łączącej Reszel ze Świętą Lipką, to leżały przez lata w Kętrzynie. Zgodnie z obowiązującymi przepisami kamienie przy drodze można ustawić ponownie na podstawie zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, wydanej jedynie na wniosek właściciela, którym jest Zarząd Dróg Wojewódzkich w Olsztynie. W końcu po ośmiu latach ustawiono z powrotem jeden z lepiej zachowanych kamieni³⁴. Drugi – ten bardziej mniej czytelny – nadal znajduje się w muzeum w Kętrzynie.

Idąc końcowym etapem traktu pielgrzymkowego, po przekroczeniu historycznej granicy już na terenie Mazur znajduje się trzeci obiekt religijny, tj. metalowy krzyż, który został tutaj ustawiony na początku XX wieku. Na krzyżu jest zawieszona cynkowa figurka Jezusa Chrystusa. W niej znajduje się kilka otworów po sowieckich kulach. Do dnia dzisiejszego jedna z kul w dalszym ciągu jest wciśnięta między ścianką figury a metalowym krzyżem³⁵.

Na ratunek kapliczkom różańcowych

Gdy wygląd piętnastu barokowych kapliczek różańcowych jest przyjazny dla oka, a i zarazem ich stan techniczny jest dobry, to od razu pielgrzymom przyjemniej modli

³³ *Chcieli ukraść kamienne słupy graniczne*, „Gazeta Olsztyńska” z dnia 12-13.05.2007.

³⁴ *Zob. Trakt pielgrzymkowy* [online], <http://www.tomiroreszel.pl/trakt-pielgrzymkowy-.html> [dostęp: 14.04.2018].

³⁵ J. Hochleitner, *Przydrożne pomniki...*, op. cit.

się przy nich, a turystom spogląda na nie i zachęcają do zatrzymania się przy nich. Stanowią one wielkie dziedzictwo kulturowe regionu, są bardzo cennym obiektem kultu religijnego, historycznym i turystycznym. Niestety, stan techniczny generalnie nie jest najlepszy. Są one jednymi z najstarszych warmińskich kapliczek i potrzebują opieki. Często mają ubytki cegieł, tynku, dachówek, częściowo zniszczone płasko-rzeźby, powyłamywane chorągiewki, są zarośnięte trawą i chwastami, a niektóre drzewa ze starości lub pod wpływem niszczycielskiej siły wichur czy piorunów mogą zniszczyć kapliczkę, a ich korzenie doprowadzić do rozsadzenia fundamentów lub przechyłeń i zarysowań. Niektórym z nich zapadają się ich fundamenty. Popadają w ruinę. Po prostu część z nich nadaje się do natychmiastowego fachowego generalnego remontu. Ostatnie prace konserwatorskie miały miejsce w 1968 roku. W części z nich naprawiono mury przy ziemi, na nowo otynkowano, poprawiono dachy, krzyże i chorągiewki. Zamontowano dziewięć nowych chorągiewek³⁶.

Mimo że od 1968 roku są wpisane na listę zabytków, to podjęcie jakichkolwiek prac konserwatorskich jest utrudnione ze względu na to, że ich stan prawny jest nieuregulowany. Kapliczki są usytuowane na gruntach należących prawnie do kilku podmiotów, instytucji i osób prywatnych, a do tego przez zaniedbania ze strony urzędników, przede wszystkim Wojewódzkiego Urzędu Konserwatora Zabytków, żaden z włodarzy ziemi nie ma wpisanych kapliczek w akcie notarialnym³⁷.

W styczniu 2014 roku zostało powołane do życia Towarzystwo Miłośników Reszla i Okolic, których celem jest popularyzowanie wiedzy o regionie, podejmowanie działań na rzecz aktywizacji społeczności miasta i okolicy oraz ocalenia od zniszczenia wspólnego dziedzictwo kulturowego regionalnego, w szczególności lokalnych wartościowych historycznie miejsc i budowli. Miedzy innymi od lat troszczą się o ocalenie (odrestaurowanie) piętnastu kapliczek różańcowych stojących między Reszlem a Świętą Lipką³⁸. W tej kwestii Towarzystwo podjęło szereg działań:

„Już jako Towarzystwo zdobyliśmy informacje dotyczące statusu prawnego kapliczek. Próbowaliśmy zainteresować problemem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Olsztynie i nasze miejscowe władze. Odbyliśmy rozmowę z Generalnym Konserwatorem Zabytków, ministrem Piotrem Żuchowskim (bez efektu). Zdobyliśmy się nawet na desperacki krok podejmując na jednym z naszych spotkań decyzję

³⁶ *Na ratunek kapliczkom* [online], http://www.reszel.pl/Na_ratunek_kapliczkom,31,2442.html [dostęp: 14.04.2018].

³⁷ J. Grzyb, *Co się dzieje z kapliczkami?* [online], http://www.reszel.pl/Co_sie_dzieje_kapliczkami,23,2792.html [dostęp: 14.04.2018].

³⁸ Więcej na temat działalności tego Towarzystwa patrz: *Towarzystwo Miłośników Reszla i Okolic* [online], <http://www.tomiroreszel.pl/> [dostęp: 14.04.2018].

o „adopeji” kapliczek. Cały czas staraliśmy się problem nagłaśniać. Zwracaliśmy uwagę na ich fatalny stan techniczny. Nagrana została z naszym udziałem audycja radiowa. Zamieściliśmy artykuł w Gazecie w Kętrzynie. Kilka razy o tych unikalnych budowlach pisaliśmy w Internecie. Ze zdjęć autorki tekstu (Jolanty Grzyb – przyp. P.P.) i Jarosława Żyła powstał album fotograficzny dokumentujący stan techniczny kapliczek. Album ten stał się pomocą w rozmowach z ludźmi, którzy w naszym odczuciu mogliby naszym kapliczkom pomóc. [...] Nasze pisma skierowane do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Olsztynie pozostawały bez odpowiedzi. W rozmowach telefonicznych padały deklaracje ew. działań, do których jednak w rezultacie nie doszło. Urząd konserwatora nie sprawdził nawet stanu technicznego kapliczek. W tej chwili oczekujemy na odpowiedź od Generalnego Konserwatora Zabytków, do którego skierowaliśmy skargę na brak działań Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Olsztynie”³⁹.

Dzięki działaniom Towarzystwa, reakcji ze strony Generalnego Konserwatora Zabytków oraz burmistrza Reszla zaczęto ratować kapliczki różańcowe, zwłaszcza te w najgorszym stanie technicznym. Przede wszystkim władze gminy Reszel przystąpiły do prawnego przejęcia terenów wzdłuż drogi Reszel – Święta Lipka, gdzie znajdują się owe kapliczki. Planują one utworzyć z niej pieszo-rowerową drogę pielgrzymkową – atrakcyjną krajobrazowo, historycznie i religijnie trasę do pieszych i rowerowych wędrówek, która przyciągnie jeszcze bardziej niż dotychczas nie tylko pielgrzymów, ale turystów z Polski, Niemiec i innych krajów⁴⁰.

W listopadzie 2016 roku, jako jedną z piętnastu kapliczek różańcowych, która została całościowo odrestaurowana, jest piętnasta stacja różańcowa. Renowacji dokonano zgodnie z wszystkimi przykazaniami sztuki konserwatorskiej przez Pracownię Konserwacji Zabytków z Olsztyna. Kapliczka zmieniła całkowicie swoją kolorystykę, z białej stała się czerwono-różowa. Uzyskała swoje zabarwienie, tożsame z pierwotnymi i zarazem aktualnymi barwami elewacji świętolipskiej bazyliki⁴¹. Renowacja tej kapliczki przyczyniła się w pewnym stopniu do ułatwienia podejmowania działań, mających na celu uratowanie od zrujnowania i zapomnienia pozostałych tego typu obiektów sakralnych na omawianej trasie pielgrzymkowej.

³⁹ J. Grzyb, *Co się dzieje z kapliczkami?...*, op. cit.

⁴⁰ J. Grzyb, *Święta Lipka: Kapliczki różańcowe między Reszlem a Świętą Lipką potrzebują pomocy* [online], <http://reszel.wm.pl/229434,Swieta-Lipka-Kapliczki-rozancowe-miedzy-Reszlem-a-Swieta-Lipka-potrzebuj-pomocy.html> [dostęp: 14.04.2018].

⁴¹ *Ostatnia kapliczka odrestaurowana* [online], <http://reszel.wm.pl/400871,Ostatnia-kapliczka-odrestaurowana.html> [dostęp: 14.04.2018].

* * *

Barokowe kapliczki różańcowe, wzdłuż których ciągnęły i nadal ciągną tłumy pielgrzymów i turystów do Sanktuarium Matki Boskiej w Świętej Lipce, są ważny dziedzictwem kulturowym regionu, cennym obiektem kultu religijnego, historycznym i turystycznym. Na ogół w większości kapliczek nie ma już pierwotnego wyposażenia, ale nadal są piękne, przyciągają, aby przeżyć poszczególne tajemnice Różańca Świętego w drodze do sanktuarium albo po prostu, idąc wzdłuż nich, podziwiać je za ich architektoniczne piękno czy też zastanowić się i docenić rolę, jaką spełniają one od wieków dla naszych przodków i nas współczesnych. Mimo swojego piękna, to wiele z nich potrzebuje natychmiastowej pomocy, aby współczesne i przyszłe pokolenia mogły cieszyć się nimi – katolicy i ewangelicy, dawni i współcześni mieszkańcy tych dwóch historycznych regionów, Polacy i Niemcy oraz inne nacje świata.

Fot. 1. Trakt pielgrzymkowy ukazujący Drogę Różańcową z Reszla do Świętej Lipki
Źródło: archiwum autora.

Spis kaplic różańcowych na szlaku pielgrzymkowym między Reszlem a Świętą Lipką:

1. Tajemnice Radosne

- kapliczka różańcowa I, Zwiastowanie Najświętszej Maryi Pannie
- kapliczka różańcowa II, Nawiedzenie Świętej Elżbiety
- kapliczka różańcowa III, Narodzenie Pana Jezusa
- kapliczka różańcowa IV, Ofiarowanie Pana Jezusa w świątyni
- kapliczka różańcowa V, Znalezienie Pana Jezusa w świątyni

2. Tajemnice Bolesne

- kapliczka różańcowa VI, Modlitwa Pana Jezusa w Ogrójcu
- kapliczka różańcowa VII, Biczowanie Pana Jezusa
- kapliczka różańcowa VIII, Cierniem ukoronowanie Pana Jezusa
- kapliczka różańcowa IX, Dźwiganie krzyża na Kalwarię
- kapliczka różańcowa X, Ukrzyżowanie Pana Jezusa

3. Tajemnice Chwalebne

- kapliczka różańcowa XI, Zmartwychwstanie Pana Jezusa
- kapliczka różańcowa XII, Wniebowstąpienie Pana Jezusa
- kapliczka różańcowa XIII, Zesłanie Ducha Świętego
- kapliczka różańcowa XIV, Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny
- kapliczka różańcowa XV, Ukoronowanie Najświętszej Maryi Panny

Bibliografia

1. Achremczyk S., *Warmia*, Olsztyn 2000.
2. Celińska E., *Jan Schwartz z Reszla*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1969, nr 3.
3. *Chcieli ukraść kamienne słupy graniczne*, „Gazeta Olsztyńska”, 12-13.05.2007.
4. Górski K., *Zakon Krzyżacki a powstanie państwa pruskiego*, Wrocław 1977.
5. Hochleitner J., *Kapliczki łączące Reszel ze Świętą Lipką*, „Przydrożne Pomniki Przeszłości” 1991, z. 12.
6. Hochleitner J., *Kapliczki Warmii południowej: Przydrożne obiekty kultu jako element ludowego systemu komunikacji*, Olsztyn 2004.
7. Hochleitner J., *Przydrożne pomniki kultu religijnego Świętej Lipki i okolic*, „Studia Angeburgica” 2009, t. 11.
8. Hochleitner J., *Kapliczki w krajobrazie kulturowym Warmii na przełomie stuleci XIX i XX*, „Mrągowskie Studia Humanistyczne” 2014, t. 1.
9. Kuprjaniuk S., *Mała architektura sakralna na Warmii do 1945 roku ze szczególnym uwzględnieniem kapliczek*, Olsztyn 2016.
10. *Warmiaczy i Mazurzy: Życie codzienne ludności wiejskiej w I połowie XIX wieku*, red. B. Kuźniewski, Olsztynek 2002.
11. Liżewska I., Kuprjaniuk S., *Warmińskie kapliczki*, Olsztyn 2012.
12. Mojzych-Rudnowska S., *Reszel z dziejów miasta*, „Pojezierze”, Olsztyn 1978.

13. Sakson A., *Od Kłajpedy do Olsztyna. Współcześni mieszkańcy byłych Prus Wschodnich: Kraj Kłajpedzki, Obwód Kaliningradzki, Warmia i Mazury*, Poznań 2011.
14. Wagner A., *Problemy atrybucyjne późnobarokowej rzeźby warmińskiej: J. Chr. Schmidt, J. Frey i K. Perwanger a barokizacja kościoła p.w. św. Jana Chrzciciela w Ornece*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2001, nr 1.

Netografia

1. *Dachówka esówka*, <http://www.e-dach.pl/a/dachowka-esowka-2235.html>.
2. Grzyb J., *Co się dzieje z kapliczkami?*, http://www.reszel.pl/Co_sie_dzieje_kapliczkami,23,2792.html.
3. Grzyb J., *Święta Lipka: Kapliczki różańcowe między Reszlem a Świętą Lipką potrzebują pomocy*, <http://reszel.wm.pl/229434,Swieta-Lipka-Kapliczki-rozancowe-miedzy-Reszlem-a-Swieta-Lipka-potrzebuja-pomocy.html>.
4. *Historia*, <http://www.swlipka.pl/dla-pielgrzymy/historia>.
5. *Jan Frey*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Jan_Frey.
6. *Jan Schmidt*, http://encyklopedia.warmia.mazury.pl/index.php/Jan_Schmidt.
7. *Kalendarium historyczne*, <http://www.swieta-lipka.pl/index.php?id=hist>.
8. *Kamienie milowe*, <http://www.reszel.pl/Kamienie-milowe,23,588.html>.
9. *Kamienie milowe – niechciane zabytki*, http://www.reszel.pl/Kamienie_Milowe_niechciane_zabytki,23,626.html.
10. *Kapliczki różańcowe przy drodze z Reszla do Świętej Lipki*, http://encyklopedia.warmia.mazury.pl/index.php/Kapliczki_r%C3%B3%C5%BCa%C5%84cowe_przy_drozdze_z_Reszla_do_%C5%9Awi%C4%99tej_Lipki.
11. Krawczyk I., *Warmia: powstanie spis przydrożnych kapliczek*, <http://www.rp.pl/arttykul/1002559-Warmia--powstanie-spis-przydroznych-kapliczek.html>.
12. Kuprjaniuk S., *Kapliczkowy krajobraz Warmii*, <http://www.wydawnictwo-mantis.eu/kompas/archiwum/01/kapliczki.php>.
13. Kuprjaniuk S., *Przydrożne obiekty kultu religijnego na Warmii*, http://www.domwarminski.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=508:przydrozne-objekty-kultu-religijnego&catid=51&Itemid=190.
14. Kuprjaniuk S., *Warmińskie kapliczki*, <http://www.kapliczkiwarmii.republika.pl/kapliczki.html>.
15. *Na granicy*, http://www.reszel.pl/Na_granicy,23,1971.html.
16. *Na ratunek kapliczkom*, http://www.reszel.pl/Na_ratunek_kapliczkom,31,2442.html.
17. *O starej granicy słów jeszcze kilka*, http://www.reszel.pl/%E2%80%9E_starej%E2%80%9C_granicy_slow_jeszcze_kilka,23,2003.html.
18. *Odkrywanie granicy Warmii*, http://www.reszel.pl/Odkrywanie_granicy_Warmii,23,1996.html.
19. *Odpust*, <http://www.swlipka.pl/wydarzenia/odpust>.
20. *Ostatnia kapliczka odrestaurowana*, <http://reszel.wm.pl/400871,Ostatnia-kapliczka-odrestaurowana.html>.
21. *Radziejowska A., Kapliczki Świętej Warmii*, <http://witrynawiejska.org.pl/dziedzictwo-kulturowe/item/24040-kapliczki-swietej-warmii>.
22. Skurzyński P., *Reszel*, <http://www.reszel.pl/RESZEL,31,2496.html>.
23. *Towarzystwo Miłośników Reszla i Okolic*, <http://www.tomiroreszel.pl/>.
24. *Tradycja świętolipska*, <http://www.swieta-lipka.pl/index.php?id=leg>.
25. *Trakt pielgrzymkowy*, <http://www.tomiroreszel.pl/trakt-pielgrzymkowy.html>.

Way of the Rosary from Reszel to Święta Lipka in terms of historical, social and religious

Abstract

In the article was presented way of the Rosary, who is located on the pilgrimage route, between Reszel and Święta Lipka, where along it have been set 15 baroque rosary shrines and a few other religious objects. The issue of the article has been shown in terms of historical, social and religious.

The pilgrim tract, at whom have been located the rosary shrines, was and is important road and often pedestrian pilgrimage trail. It has been connected physically, socially and spiritually not only two historical regions, but also states. In particular, after the Prussian Homage in 1525, the route has become important in terms of religious, because it has joined polish catholic Warmia with prussian protestant Masuria, and also people with different religious confession. In the 18th century in the era of the counter-reformation and the baroque in Poland, for the sake of numerous pilgrimages have erected just on the tract the 15 rosary shrines. The author shows too contemporary history of the shrines and activity for helping in preservation the important cultural heritage of the region – the precious object of religious worship, history and tourism.

Keywords: Way of the Rosary from Reszel to Święta Lipka, wayside shrines, Rosary shrines, Warmia, Masuria, Prussia, Reszel, Święta Lipka